

Økonomien i småfeholdet: Enorm variasjon mellom bruk

Forfatter
Ola Flaten, NIBIO

Sammendrag
Mens geiteholdet har hatt relativt god lønnsomhetsutvikling de siste 10 åra, har forbedringa i saueholdet vært mer beskjeden. Men variasjonen i begge driftsformer er enorm. Mål egne resultater opp mot driftsgranskningene og bruk dette som grunnlag til å foreta forbedringer i egen besetning.

Publisert
2017

Referanse
Sau og Geit Nr.1/2017

Utskriftsdato
26.03.2025 www.fag.nsg.no

Pågangsmot og nye fjøs er bra. Men med økonomien i saueholdet gjør ofte de faste kostnadene enorme utslag i lønnsomhet.

Økonomien i småfeholdet:

Enorm variasjon mellom bruk

Mens geiteholdet har hatt relativt god lønnsomhetsutvikling de siste 10 åra, har forbedringa i saueholdet vært mer beskjeden. Men variasjonen i begge driftsformer er enorm. Mål egne resultater opp mot driftsgranskningene og bruk dette som grunnlag til å foreta forbedringer i egen besetning.

Tekst: Ola Flaten, forsker NIBIO

Driftsgranskningene utført av NIBIO viser årlige resultat og langsiktige utviklingstrekk for økonomien i jordbruket. Her vil vi se på gardsbruk med driftsformene sauehold og geitemjolk.

Sauen på jumboplass

Lønnsomhetsutvikling vurderes ved resultatmålet vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk (å 1845 registrerte timer). Figur 1 viser små utslag i

lønnsomhet fra år til år i saueholdet, og en stigende tendens gjennom tiåret. Lønnsomheten var 48 % høyere i 2015 enn i 2006, målt i faste 2015-kroner. Men sammenlikna med andre driftsformer har bedring i lønnsomhet vært beskjeden. Sauen ble forbigått av ammekua i 2014 og ble da jumbo i lønnsomhet. Priser på lammekjøtt og tilskott har økt vesentlig i 10-årsperioden, og de siste åra har vært gode vekstår. Likevel er atskillig av inn-

tekstøkningene blitt utlikna av økte kostnader til bl.a. innkjøpt fôr, maskiner og bygninger.

Timevederlaget i geiteholdet har i store deler av ti-årsperioden ligget ca. 50 % høyere enn i saueholdet. Geitemjølka har stort sett fulgt samme lønnsomhetsutvikling og vært minst på nivå med mjølkeproduksjon på ku. Lønnsomheten i geiteholdet var 87 % høyere i 2015 enn i 2006. Resultatet i 2013 er prega av at sjukdomssanering av geitebuskaper ble gjennomført for å oppnå bedre dyrehelse («Friskere geiter»). Saneringsprogrammet har gitt grunnlag for bedre lønnsomhet i etterkant.

2/3 av variable kostnader er kraftfôr

Tabell 1 viser gjennomsnittstall for gardsdrift, priser og økonomisk resultat blant 118 deltakerbruk med ensidig sauehold i 2015. Tilsvarende tall for 20 bruk (av disse 13 i Nord-Norge) med geitehold finnes i tabell 2.

« **Sauen** ble forbigått av ammekua i 2014 og ble da jumbo i lønnsomhet.

kraftfôr pr. dyr enn de beste. I geiteholdet oppnådde svakeste tredel, noe uventa, en litt høyere mjølkepris enn de beste. I saueholdet fikk beste tredel utbetalt nesten 3 kr mer pr. kg lammekjøtt og 4,50 kr mer pr. kg ull enn svakeste tredel.

Framtidsutsikter

Priser på lammekjøtt og slaktevekter ble lågere i 2016 enn i 2015. Prisedgangen har fortsatt inn i 2017. Alt dette betyr lågere lønnsomhet i saueholdet. Lønnsomheten i geiteholdet er bedre. Forslag i ny landbruksmelding om å avvikle markedsbalanseringen for geitemjølke, kan derimot svekke geiteholdets økonomi og framtidsmuligheter. Felles for begge driftsformer er at landbrukspolitiske rammevilkår vil ha stor betydning for framtidig lønnsomhet.

Store forbedringsmuligheter i egen drift

Været, markedene og politikken er utenfor brukernes kontroll. Den store variasjonen innen driftsformene viser likevel at mye kan gjøres av den enkelte for å forbedre lønnsomhet i egen drift. Bedre kostnadsstyring og effektiv bruk av arbeidskraft er ofte viktige tiltak, men pass på så kostnader og arbeidsinnsats ikke kuttes på bekostning av lønnsomhet.

Geita er pr. i dag mye mer lønnsom enn sauen. Sauebonden må greie seg med en fjerdedel av geitebondens lønn. Foto: NSG

Tabell 1. Drift og driftsresultat 2015 - 118 bruk med sauehold

	Gjennomsnitt	Beste tredel	Svakeste tredel
Jordbruksareal, daa	266	311	237
Grovfôravling, FEm/daa	255	237	255
Vinterfôra sauer	160	186	147
Gagnslam/vfs.	1,47	1,54	1,35
Slaktevekt, kg/lam	19,2	19,9	19,1
Kjøtt/vfs.	30,5	32,7	28,5
Ull/vfs.	4,5	4,6	4,5
Pris lammekjøtt, kr/kg	56,50	57,74	54,92
Pris ull, kr/kg	33,95	36,50	32,04
Arbeid, t/vfs.	16,0	12,7	17,7

Økonomi (kr/vfs.)

Produksjonsinntekt	5274	5768	4872
herav husdyr- og planteprodukt	2048	2421	1772
herav produksjons- og pristilskott	3097	3247	2965
Variable kostnader	1294	1198	1469
herav kraftfôr ^a	422	410	458
Faste kostnader ^b	2949	2376	3622
Familiens arbeidsfortjeneste	1032	2195	-218
Familiens arbeidsfortjeneste, kr/t	90	219	-25
Netto maskinkostnad ^c	1068	793	1397

^a Saltstein, mineralnæring og vitaminpreparat inkludert.

^b Avskrivninger og rentekrav på all bokført kapital i jordbruket inkludert.

^c Kostnader ved egen og leid maskininnsats, medregnet rente på bokført kapital, men fratrukket inntekter fra utleie av maskiner.

Tabell 2. Drift og driftsresultat 2015 - 20 bruk med geitehold

	Gjennomsnitt	Beste tredel	Svakeste tredel
Jordbruksareal, daa	168	223	165
Grovfôravling, FEm/daa	252	217	219
Årsgeiter	127	164	126
Omsatt mjølk, l/årsgeit	688	716	663
Mjølkekvote, 1000 l	90,1	119,8	85,7
Mjølkepris, kr/l	6,63	6,75	6,89
Arbeid, t/årsgeit	25,8	18,9	26,1

Økonomi (kr/årsgeit)

Produksjonsinntekt	11945	12233	11672
herav husdyr- og planteprodukt	4735	5083	4625
herav produksjons- og pristilskott	7018	6880	6846
Variable kostnader	2640	2793	2765
herav kraftfôr	1641	1611	1831
Faste kostnader	5180	4850	6228
Familiens arbeidsfortjeneste	4124	4590	2678
Familiens arbeidsfortjeneste, kr/t	228	374	116
Netto maskinkostnad	1926	1595	2726

I saueholdet var gjennomsnittlig jordbruksareal på 266 daa, tal på vinterføra sauer (vfs.) var 160, og det ble brukt 16 arbeidstimer pr. vfs. Geitebruka hadde i gjennomsnitt 168 daa jordbruksareal, 127 årsgeiter og et arbeidsforbruk på 26 timer pr. årsgeit.

Ei geit produserte mer enn dobbelt så mye inntekter som en sau (11 945 kr mot 5274 kr). Produksjons- og pristilskott utgjorde nærmere 60 % av produksjonsinntektene i begge driftsformer. På kostnadssida utgjorde variable kostnader som innkjøpt fôr, gjødsel, såfrø, medisin, forbruksartikler osv. om lag 30 % av kostnadene i begge driftsformer. Kostnader til kraftfôr utgjorde to tredeler av de variable kostnadene i geiteholdet. Hovedtyngden av kostnadene var faste, med maskiner og bygninger som de største. Netto maskinkostnad var i gjennomsnitt 1 926 kr pr. årsgeit og 1 068 kr pr. vfs.

Geitebonden tjener fire ganger så mye

Familiens arbeidsfortjeneste (heretter kalt arbeidsfortjeneste) var fire ganger større for ei geit enn for en sau. Pr. ubetalt arbeidstime ble arbeidsfortjenesten 90 kr i saueholdet og 228 kr i geiteholdet.

Stor variasjon i driftsresultat

Bruka i hver driftsform ble sortert etter arbeidsfortjeneste pr. time og delt i tre grupper (Tabell 1 og 2). Tredelen med best resultat kalles «beste tredel», og tredelen med svakest resultat «svakeste tredel». I begge driftsformer tjente gjennomsnittet i beste tredel ca. 250 kr mer per time enn tilsvarende i svakeste tredel. Regnet pr. avlsdyr utgjorde forskjellene 2413 kr i saueholdet og 1912 kr i geiteholdet. Nivåforskjeller i lønnsomhet mellom driftsformene var store. Flere bruk i beste tredel med sau (> 135 kr per time) ville ha havna i svakeste tredel av geitebruka (< 160 kr per time). Over 20 prosent av sauebruka hadde negativ arbeidsfortjeneste, mens alle geitebruk oppnådde en positiv arbeidsfortjeneste.

Størst forskjell på sau

Innen begge driftsformer oppnådde beste tredel høyere produksjonsinntekter enn svakeste tredel, mye gjennom større salgssinntekter av husdyrprodukt. I geiteholdet var det små forskjeller i variable kostnader mellom beste og svakeste tredel, mens i saueholdet hadde beste tredel 271 kr pr. vfs. lågere variable kostnader enn svakeste tredel.

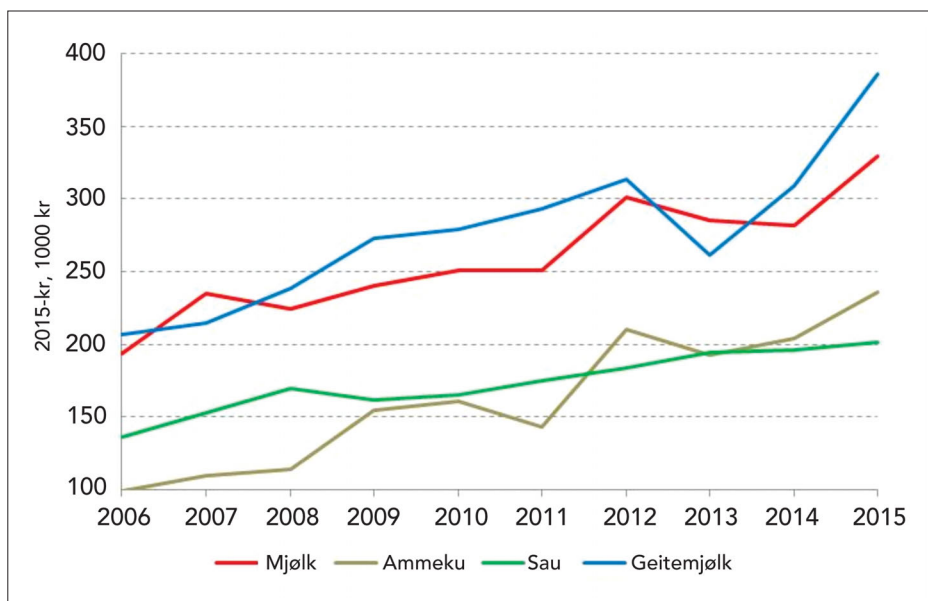
Ola Flaten er, i tillegg til å være forsker ved NIBIO, en ivrig samfunnsdebattant og dessuten sauebonde i Alvdal. Foto: Ole Sylte Heggset

Enorm forskjell i faste kostnader

Faste kostnader og arbeidsforbruk bidrog klart sterkest til å skille de beste fra de svakeste. I begge driftsformer var faste kostnader i beste tredel ca. 1300 kr lågere pr. avlsdyr enn hos svakeste tredel. Forskjeller i netto maskinkostnader betydde mye på kostnadssida - 600 kr pr. vfs. og 1130 kr pr. årsgeit. I begge driftsformer var arbeidsforbruket pr. avlsdyr hos beste

tredel ca. 30 % lågere enn hos svakeste tredel.

Både i geite- og saueholdet hadde beste tredel i gjennomsnitt mer areal og større besetninger enn svakeste tredel, mens forskjeller i grovfôravlinger var ubetydelige. Avdråtten, i form av kjøtt pr. vfs. og i mjølk pr. årsgeit, var derimot større hos de beste tredeler, til tross for at de svakeste tredeler heller brukte mer penger på

Figur 1. Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk, 2006-2015, utvalgte driftsformer. Faste 2015-kroner.